

Asztaltársaságból politikai párt

Meghatározó pillanata volt a hazai kulturális és közéletnek a Kör néven emlegetett egyesület 1841-es megalakítása, amely a művészetek pártolása mellett az ellenzék politikai kohójaként is szolgált. **Fábri Anna** kísér végig a Kör és tagjai tevékenységének ellentétektől sem mentes útján

A PESTI MAGYAR (később Nemzeti) SZÍNHÁZ művészeinek asztaltársasága alig egy évtized alatt hatalmas átalakuláson ment át – a színház megnyitásával szinte egy időben létrejött kedélyes magánkörből az ellenzéki politika csaknem legjelentősebb fórumává lett.

Az első s talán döntő fordulatot eredeti helyükről való elköltözésük hozta: 1838-ban a színház közeli Magyar utca egyik sörházából az akkori Belváros szívébe, a Sebestyén tér és a Lakatos utca sarkán álló Csiga vendéglőbe tették át törzshelyüket, ahol a társaság központi alakja (az akkor még nőtlen) Vörösmarty Mihály lett. A költő életrajzát író Gyulai Pál így összegezte e változás jelentőségét:

„A vacsoráló társaság, melyet Vörösmarty tartott össze, egy második kaszinó lón, mely közelebbi ismeretségbe hozta a művészt az íróval s mindkettőt a főváros honorácior- és polgárosztályával.” A belső kört Vörösmarty szűkebb társasága alkotta, ők a Csiga különtermének nagy kerek asztala mellé telepedtek le, a csatlakozni kívánók egyre népesebb társasága pedig a közelükben elhelyezett kisebb asztaloknál foglalt helyet.

Először „résztvevő társasággá” alakultak, majd „Kör” – *irodalom és művészet barátainak egyesülete* néven hatósági engedélyért folyamodtak. Az 1841. október 10-én tartott közgyűlés vezetőséget választott: az elnöki tisztet Fáy András, az alelnökit Császár Ferenc nyerte el, nem pedig (mint ahogy azt később tévesen emlegették) Vörösmarty. Ő a neves színésszel, Egressy Gáborral s a színésztért lelkesedő Zofcsák József asztalosmesterrel, továbbá több akadémikus társával (köztük Bajza Józseffel, Erdélyi Jánossal, báró Eötvös Józseffel és Henszlmann Imrével) a választmány tagja lett. Egy év múlva ő került az alelnöki posztra, amelyen azután 1843-ban Fényes Elek, az Akadémia nagydíjával kitüntetett tudós statisztikus követte.

Ekkor már másfél éve a Hatvani (ma: Kossuth Lajos) utcai Heinrich-házban béreltek termeket, a Csiga-beli sakk- és dominójátszmák mellett itt a korban oly népszerű biliárdozásra, akkori szóhasználatnál élve: tekézésre is mód nyílt

Barabás Miklós 1836-ban készült festménye a Kör alapításában is kulcsszerepet játszó Vörösmarty Mihályról

A TÚLOLDALON: A közadakozásból épített Pesti Magyar Színház épülete a Kerepesi úton, a nyitás évében, 1837-ben

(amely körülmény néhány „szófaragásra” kész körtagot magyar műszavak alkotására ösztönzött). A hazai és nagyvilágbeli hírek iránt érdeklődők számára külön olvasószobát rendeztek be. Csak a pesti Casinóhoz volt mérhető a hírlapi választék, amelyet az előfizetések mellett számos bőkezű ajándékozó gazdagított. A *Pesti Hírlap* első szerkesztője, Kossuth Lajos (1842-től maga is egyesületi tag) például számos külföldi lapot ajánlott fel az olvasószoba számára, a körtag szerkesztők és kiadók ugyanezt tették sajátjaikkal (az írók pedig a könyvtár állományát gyarapították műveik tiszteletpéldányaival).

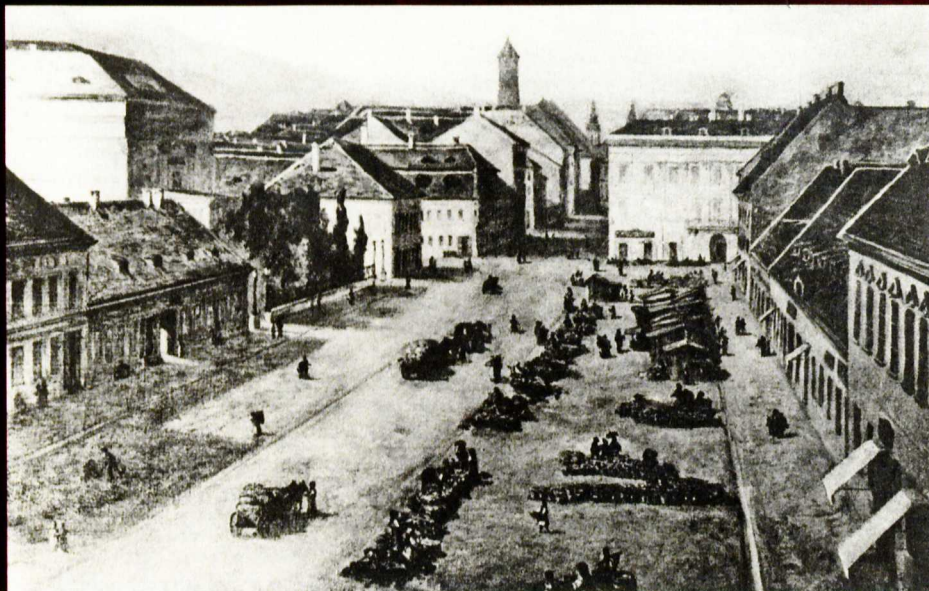
A *Pesti Hírlap* 1843. január 26-án nem titkolt rokonszenvvel számolt be az ekkor már mintegy 220 tagot számláló „Köregyesület” működéséről, kiemelve, hogy a tagok több mint egyharmada (köztük 34 akadémikus) az irodalom, a toll embere. A színészekkel, zenészekkel és képzőművészekkel együttvéve a tagság fele tehát nemcsak barátja volt az irodalomnak és a művészeteknek, hanem művelője is. Egy részük pedig ebből is élt. A többiek a legváltozatosabb foglalkozásokat űzték: földbirtokosok, hivatalnokok, orvosok, kereskedők és kézművesek éppúgy voltak közöttük, mint ügyvédek, joggyakornokok, papok, katonák, professzorok vagy diákok. A cikkíró külön kiemelte, hogy a Kör az oly kívánatos társadalmi egybeolvadás egyik minta-

iskolája, ahol mágnások, honoráciorok és polgárok feszélyezettség nélkül tölthetik az időt egymás társaságában, s vehetnek részt a – műpártoló – egyesületi munkában. A társadalmi, vallási, műveltségbeli különbségeket a Kör egészét átható, mozgató nemzeti szellem minden jel szerint sikerrel egyeztette össze, s ezzel a társulás új motívumát hozta a társasági, egyesületi világba. Mindezt egyértelműen ki is mondta az 1843. december 10-iki rendkívüli közgyűlésen hozott határozat, amely szerint: a „jövőre nézve az Egyesület címe egyedül és minden hozzáadás nélkül „Nemzeti Kör” leend.”

Egység és ellentét

A következő évben újra költöztek, még hozzá a még épülőben lévő Nemzeti Múzeum közelébe, a – mai Bölcsészettudományi Kar épülete helyén álló – Kunewalder-házba. Az új „szállás” alkalmas volt nagyszabású hangversenyek és bálók megrendezésére is – amelyeken, eltérően a Kör mindennapos programjaitól, nők is részt vehettek, s ez tovább növelte a társulás céljai és működése iránti támogató érdeklődést.

A sajtó kitüntető figyelmének köszönhetően ekkor már országszerte ismeretes volt, hogy a Nemzeti Kör, művészetpártolóí tevékenysége mellett, sőt azt megelőzve támogat minden nemzeti szellemű egyesületet, társulást és vállalkozást. Így igen határozottan kötelezte el magát az 1844. október elején megalakult Országos Védegyelet mellett: egy héttel később megrendezett zenei estélyén a *Pesti Divatlap* szerkesztője, Vahot Imre választmányi tag a Védegyelet támogatására biztatta a jelenlevőket, a hangversenyt követő lakomán pedig Vörösmarty tette ugyanezt, felszólította a körí tagokat, ne vegyenek külföldi divatárut és élvezeti cikkeket – hazai szövetből készült ruhákat hordjanak, hazai borokat igyanak, valamint hazai szivarokat szívjanak. (Ő maga e szellemen kísérletezett otthonában pezsgő- és szivarkészítéssel.) A hazai ipar pártolására szerveződött Védegyelethez ezután számos körí tag csatlakozott, de többen már alakulásában is részt vettek, sőt az elnök: gróf Batthyány Kázmér, az alelnök: gróf Teleki László és a választmányt igazgató: Kossuth Lajos is közülük került ki.

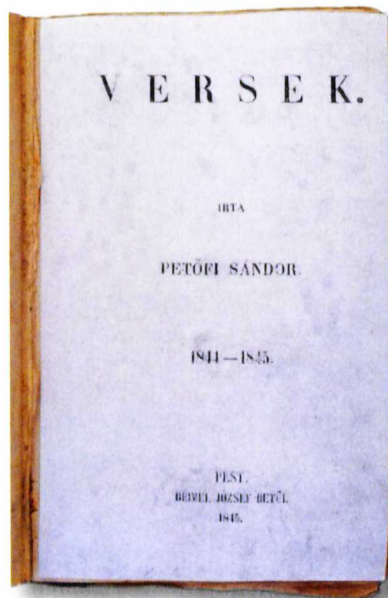
Mindeközben az irodalom- és művészetpártoló tevékenység sem szünetelt, jóllehet a tagság elé jutott különféle ajánlások megvalósulásának szoros határt szabtak a Kör anyagi lehetőségei. Így például a Kisfaludy Társaság vagy a Műegyesület működését csak egy-egy részvény jegyzésével tudták segíteni, ugyanakkor határozatot hoztak arról, hogy a Nemzeti Kör „minden anyagi hozzájárulás, kezesség vagy jótállás nélkül címét és pártfogását adhatja” bármely jótékony és közhasznú társulás vagy vállalkozás előmozdításához. Az anyagi támogatásra általában a tagok egyéni felajánlásai teremtettek lehetőséget. Így történt ez a 21 éves ifjú költőtehetség, Petőfi Sándor első verseskötetének esetében is, amikor Vörösmarty támogató előterjesztésére Tóth Gáspár szabómeszter – a Kör erkölcsi pártfogása és több választmányi tag személyes jótállása mellett – megelőlegezte a kiadási költségek egy részét. A mindaddig példa nélküli esetről Petőfit „áldott lantú költészként”, Tóth Gáspárt „polgári jeles magyar szabó kör- és választmányi tagként” emlegetve a sajtó is hírt adott. A felajánlással egy időben néhány választmányi tag már elő is fizetett a könyv 5-5 példányára. Mindez, ha nem is fedezte a kiadási költségeket (amelyek mintegy ötszörösét tették ki a kifizetett előlegnek), ráirányította a figyelmet a költőre s így bizonyára hozzájárult a kötet sikeres fogadtatásához. Voltak azonban olyanok is, akik (mint például Erdélyi János) nem helyeselték a segítségnek ezt a módját, mondván, hogy a Kör nem lehet az ifjú irodalom kiseddóvója.

Néhány hét múlva egy Vahot Imre vezetésével szerveződő újabb körű bizottság (mai fogalmak szerint munkabizottság) tett közzé előfizetési felhívást egy Nemzeti Zenetár kiadásának megindítására, „legelsőbbben” pedig Rózsavölgyi Márk műveinek megjelentetésére, nem titkolva, hogy a vállalkozás a zenész aggodalomra okot adó anyagi helyzetén is segíteni kíván. Bár a felhívás meglehetősen nyilvánosságot kapott (az éppen akkortájt Vahot szerkesztése alá került *Pesti Divatlap* nagy ellenlábasa, a *Honderű* is teljes terjedelmében közölte), nem teremtődtek meg a kellő pénzügyi feltételek, a kiadás zátonyra futott. Ugyanakkor a pártfogásra szoruló művész, a „csárdás atyja” rendszeres fellépési lehetőséget kapott a Körben: cigányzenészekből verbuvált társulata élén heti két alkalommal szórakoztathatta a nemzeti tánczene híveit. A Körnek egyébként saját zeneszerzője is volt: Egressy Béni, aki szerzeményeivel, valamint Vahot Imre közreműködésével szervezett cigányzenekarával nagyban hozzájárult az ünnepi rendezvények sikeréhez. A sokoldalú Egressy nevéhez fűződik a „köri kördal” szövegének megalkotása is, amely Erkel Ferenc zenéjével az 1844. évi közgyűlésen hangzott fel először.

A jeles statisztikus, Fényes Elek a kettévált, majd újraegyesült „Körök” közül több egyesületben is alelnöki pozíciót töltött be. Barabás Miklós litográfiaja, 1846

BALRA: A Hatvani utca és a Kerepesi út találkozási pontja, balra a Nemzeti Színház épületével, 1840 körül

LENT: Az ifjú Petőfi első verseinek publikálása is részben a Kör érdeme volt 1844-ben, itt egy következő évi korai kötetének címlapja látható

A következő évben összehívott rendkívüli közgyűlésen már a kördal sem volt képes összekapcsolni a tagokat, sőt eltávolodásuk olyan mértéket öltött, hogy egy csoportjuk Pesti Kör néven új egyesületet alakított. Ennek elnöke Ráday Gedeon gróf, a Pest megyei ellenzéki politika csaknem emblematikus alakja lett, aki néhány héttel megválasztása után a Nemzeti

Színház „országos főigazgatói” posztjára került, s miközben itt nagyjában-egészében helytállt, jó, mondhatni barátságos viszonyt ápolt a színészekkel és más művészekkel. Az alelnökséget pedig az a Fényes Elek vállalta el, aki nemrégén még az eredeti egyesületben viselte ugyanezt a tisztséget. A megcsappant tagságú, de még mindig népes Nemzeti Kör is új tisztikart választott, az alelnökségről (egészségi állapotára hivatkozva)

A Kunewalder-ház, az ekkor már „Nemzeti”-nek nevezett Kör második székhelye

leköszönő Fáy András helyét gróf Teleki László foglalta el, az alelnök pedig Holovich Boldizsár városi tanácsos lett.

A szakadáshoz vezető meghasonlás okát kezdetben az újabb székhelyváltoztatás körüli nézetkülönbségben jelölték meg (a többség a belváros egyik legszebb bérházába, a Hatvani utcai Horváth-házba kívánt költözni, mivel a Kunewalder-házi hat terem helyett itt tizenkettő bérlésére adódott lehetőség, a kisebbség pedig, költségmegtakarítás címén, maradni akart), valójában másféle ellentét is megosztották őket. Világosan utalt erre a *Pesti Hírlap* egyik régebbi (1843. január 26-iki) cikkének néhány mondata: „Az olvasószobában sokszor éles észrevételeket tesznek a journálvilág, különösen pártcsatáink mozgalmi felett (...). Kik az irodalom csatamezején keményen összeütközének, azok egymás irányában itt is megtartják ellenséges állásukat...”

A divatlapok „csatamezején” dúló harcok vezéralakjai: Petrichevich Horváth Lázár, a *Honderú* és Vahot Imre, a *Pesti Divatlap* szerkesztői a kettéválást követően más-más egyesület tagjaként folytatták hadakozásaikat. P. Horváth Lázár megmaradt a Nemzeti Körben, míg Vahot Imre a disszidensekkel tartott. Kettejük szembenállása több volt valamiféle zsurnalisztikai kakasviadalnál, alighanem lényeges s többeket meghatározó különbség kifejeződését szemlélhetjük benne. Ez pedig a nemzeti szempont érvényesítésének mértékében állt. A *Honderú* szerkesztője a kulturális hatások tekintetében nagyon is előzékeny befogadó és közvetítő volt, míg Vahot – mondhatni – egyfajta kulturális autarkia mellett foglalt állást. Nézetét jól példázza, hogy 1845. január 23-iki köri bárlól tudó-

sítva jószerint hazafiatlansággal vádolta meg a rendezőket: kifogásolta a vendégsereg társadalmi összetételét, sokallta a frakkos s kevesellte a magyaros öltözetű táncosokat, felháborítónak találta a sok idegen beszédet, amely szinte elnyomta a magyar szót, és bírálta a táncrendet is, amely „oly dicsően volt alkotva, hogy a nemzeti kör ezen báljában 9 idegen tánc közt csak 4 magyar volt kitűzve, s az is legrosszabb időben”.

A két kör kezei megítélői között számosan akadtak, akik politikai szempontból a kiváltakat tekintették (talán nem teljesen indokoltan) radikálisabbnak, s feltehetően ez élte az azt a mindmáig előelkerülő történelmi tévedést, amely az ellenzéki politika egyik legradikálisabb mágnás képviselőjére, Teleki Lászlóra ruházta a Pesti Kör elnöki tisztét. Mindent egybevetve azonban meddő kísérletnek tűnik a kettészakadt részeket ellenzékiességük mértéke szerint összemérni, itt is, ott is szép számmal akadtak túlzók és mérsékeltek, következetesek és ingadozók, sőt barátok és ellenlábások is. Vörösmarty például a Nemzeti Körben maradt, míg elvbarátja és irodalmi harcostársa (egyszersmind sógora), Bajza József a Pesti Körbe távozott. Kossuth Lajos is itt lett tag, ugyanakkor nyíltan fenntartotta és ápolta kapcsolatait a Nemzeti Körrel, amelynek elnökéhez, Teleki Lászlóhoz több területen is a politikai együttműködés szoros szálai fűzték.

A kettészakadás tényleges okai valójában máig nincsenek tisztázva, személyes ellentétek éppúgy szerepet játszhattak benne, mint bizonyos politikai nézetkülönbségek (a Pesti Körben inkább a megerendszer, a másikban inkább a központosítás hívei tömörültek), vagy éppen kulturális vállalkozásokhoz

fűződő szembenálló érdekeltségek. De felvetődhet az ellenzéki politika egészét érintő taktikai megfontolások eshetősége is, a kormányzat ugyanis, amely politikai veszélyforrásként tekintett a Körre, nyílt fellépés helyett belső bom-

lasztásával kísérletezett, s valamiféle ellenkör megalakulását kívánta elősegíteni és pártfogolni. A Pesti Kör vezetősége egy huszárvágással: előrehozott alakuló üléssel ugyan visszavert mindenféle hatalomátvételi törekvést, viszont több tagja átlépett a viharos gyorsasággal létrejött konzervatív társaskörbe: a Közhasznú Gyűlésbe, ahol a politikai befolyásolás mellett érdekfeszítő tudományos matiné, hangversenyek és fényes vacsorák mellett karrieregnyengető pártfogók is várták őket. A Pesti Kör azonban sikeresen túlélte az elpártolásokat, ezen felül állta a versenyt a Gyűlés jól megfontolt művészet- és irodalommeccenatúrájával is. Erkölcsi értelemben pedig egyértelműen győzedelmeskedett: a Gyűlés támogatása a közvélemény előtt inkább látszott szégyenfoltnak, mint kitüntetésnek.

A válással a Nemzeti Kör erősebb lett, mint valaha: két hónappal a kettészakadás után már 600, néhány hónappal később pedig 800 tagja volt.

Ellenzéki, radikális

A kisebb-nagyobb hírlapi szurkálódások ellenére a két kör, a Nemzeti és a Pesti jó viszonyt ápolt egymással, tagjai rendszeresen látogatták egymás rendezvényeit, a nagyobb szabásúakon pedig tüntetőleg egymás társaságában jelentek meg. A Nemzeti Kör büszkeségének, Vörösmartynak versei rendszeresen elhangzottak a Pesti Kör rendezvényein is, alakuló ülésükön például *Hűség* című költeményét hallgathatták meg az egybegyűltek.

A Pesti Kör 1846. évi, a nemzeti szempontot minden korábbinál sikeresebben érvényesítő nagy bálját (amelyben alig kaptak teret a francia táncok a csárdások, az andalgók és a körmagyarok mellett,

s „mindössze 3 frakkot figyeltek meg, a többség, még a mágnások is, magyar ruhát öltöttek”) egységet, de legalábbis baráti érzületet sugalló díszvacsora követte, amelyen egymás mellett foglalt helyet a két elnök: Ráday Gedeon és Teleki László. Ugyanez ismétlődött meg a Liszt Ferenc nemzeti színházbeli fellépését követő „szabad szellemű lakomán”, amelyet a Kunewalder-házban, a Pesti Kör nagytermében rendeztek. A két elnök között helyet foglaló ünnepeltre először Teleki, majd Ráday emelt poharat, ő pedig mindenki tetszésére „Éljen hazánk! Éljen Magyarország” felkiáltással zárta válszát. A számos pohárköszöntőt és viszontválaszt követően Egressy Gábor nagy tetszés mellett szavaltta el az „ellenkőr” alelnökének, Vörösmartynek Liszt Ferenchez írt ódáját, a vendég pedig egy magyar ábránd eljátszásával mondott köszönetet az estért, amelynek folyamán Rózsavölgyi és Egressy zenésztársasága felváltva gyönyörködtette az egybegyűlteket. (Egressy egyébként egy zongorára írt zeneművel is meglepte az est hőseit.)

A közös kirándulások és majálisok után az év utolsó hónapjaiban egymást érték az együttes vacsorák, amelyeket felváltva rendeztek a Pesti és a Nemzeti Kör „szállásain”. Ezeket nemcsak a magyar zene és a cigányzenészek interpretációja aratott sikereket, hanem nemegyszer a költészet is. Viharos tetszés, álló ünneplés fogadta például Vörösmarty *Ország háza* című költeményének előadását.

A Kör első elnöke, Fáy András városi és vidéki birtokain rendszeresek voltak a társasági események, fent a főtí szőlőjében lévő házát láthatjuk

Ilyen előzmények után senkit nem lepett meg, hogy mindkét oldalon felvetődött az újraegyesülés eszméje. „A körök bonyolult viszonyai miatt a két kör még csak szellemileg egyesülhet” – állapította meg 1846 őszén Vahot Imre, a következő év januárjában azonban már a tényleges egyesülésről tudott beszámolni. Az új egyesületet, amelynek Batthyány Lajos gróf (az időközben megalakult Konzervatív Párttal való szembenállást is kifejezve) az Ellenzék Társalgási Köre nevet adta, csakhamar Ellenzéki Kör néven emlegették, s teljes joggal, hiszen népes tagságában a szabadelvű ellenzékiek szinte valamennyi számottevő személyisége felsorakozott. Az alakuló közgyűlésen a Pesti Kör addigi elnöke, Ráday Gedeon, miközben lemondott tisztségéről, amelyet – állítása szerint – főként azért vállalt el, hogy tőle telhetőleg elősegítse az újraegyesülést, elhárította újraválasztásának lehetőségét. Az új kör elnöke nagy egyetértéstől kísérve Teleki László lett, másodelnökké Vörösmarty Mihályt és Fényes Eleket

választották. (Később Vörösmarty egymaga töltötte be a posztot.)

Az Ellenzéki Körben a párttá szerveződés, a pártként való működés kérdései kerültek előtérbe. Bár jótékony célokra, hasznos kezdeményezések támogatására továbbra is áldoztak, az irodalom- és művészetpártolás ügye már korántsem keltett a korábbiakhoz mérhető érdeklődést. Az eredetileg a Pesti Körben elgondolt reprezentatív (szép)irodalmi almanachból az Ellenzéki Kör megvalósításában az ellenzéki politika magabiztos önbemutatása lett. Az *Ellenőr* címen önmagát

„political” zsebkönyvként megnevező kötet 1847 végén

hagyta el a nyomdát, de némi teret adott a szép-irodalomnak is: politikai programcikkek és szaktanulmányok mellett 10 költeményt is magában foglalt, köztük Vörösmarty és Petőfi néhány remekét.

A magát meg nem nevező kiváló szerkesztő [Bajza József] mintegy zárszóként

helyezte a kötet végére az 1847. március 15-én megalakult Ellenzéki Párt Deák Ferenc

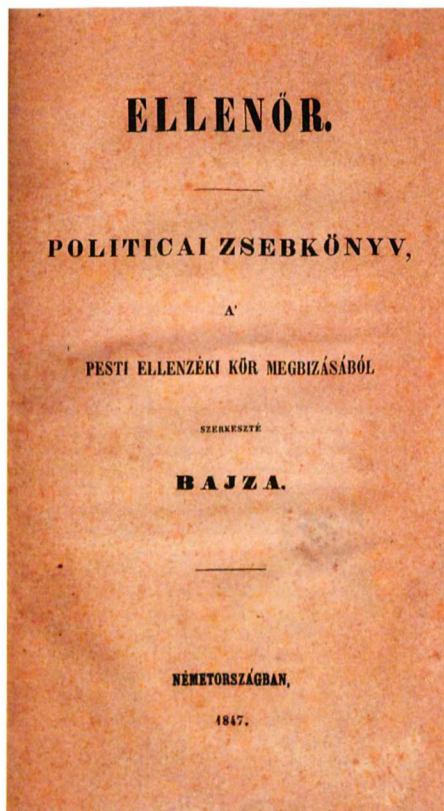
által „szerkezetbe foglalt” programját: az *Ellenzéki nyilatkozatot*.

Mindemellett a nagy társasági rendezvények: bálók, díszebédek és vacsorák továbbra is fontos szerepet játszottak az egyesület életében. Az utóbbiak éppúgy a politizálás sajátos fórumai lettek, mint a párizsi reformbankettek vagy a jeles ellenzéki személyiségeket megtisztelő (mind gyakoribb) fáklás zenék.

A Kör történetének utolsó fejezete már a forradalmi napokkal kezdődött – 1848 áprilisában, politikai irányultságát meghatározva: Radical Körré alakult, s több mint egy esztendeig, az események árához igazodva e néven működött. A forradalmi időszak nemcsak a Kör eredeti („társalgási”) jellegét szüntette meg, természetesen szétzilálta mindazokat a társas kapcsolatokat, amelyek a Csiga-beli asztaltársaságból kinövő Kör tagságát oly sokféle magánhelyszínen kötötték össze. Az 1840-es években számos választmányi tag nyitotta meg otthonát társas, olykor

egyenesen szalonjellelű összejövetelek számára. Mind közül a legnevezetesebbek s legnépesebbek a Nemzeti Kör első elnökének, Fáy Andrásnak személyéhez fűződtek, akinek ferencvárosi gyümölcsösében már az 1820-as években vidám vendégeskedésekre került sor. Ezek a vidéki birtokos élet hagyományait elevenen őrző vigadozások teljesedtek ki Kalap (ma Irányi utcai) házában rendezvényeiben, mindenekelőtt az András-napi

BALRA: Vahot Imre, a *Pesti Divatlap* szerkesztője a Pesti Kör egyik vezéralakja lett
ALATTA: A reformkori ellenzéki politizálás mérföldköveként a Bajza József által szerkesztett *Ellenőr* tette közzé a Deák-féle *Ellenzéki nyilatkozatot*
JOBBRA LENT: Az újraegyesült két „Kör” Telegyi László elnöksége alatt, *Ellenzéki Kör* néven készült a párttá alakulásra. Franz Eybl litográfiája

cigányzenés, kardalos (olykor több mint százfős) vacsorákban és az országos hírnévre jutott főtűszüretekben, amelyek egyszerre lettek mintái és kiegészítései a kör rendezvényeknek.

Az 1840-es években két olyan szalon is működött Pesten, amelyet házigazdái – mindketten a Nemzeti Kör választmányi tagjai – tüntető módon kívántak európai nivóra juttatni. A hosszabban fennálló a *Honderú* szerkesztőjének, Petrichevich Horváth Lázárnak szalonja volt, amely sokat tett a mágns- és a művészvilág közeledéséért. Felkért háziasszonya egy időben az operacsillag Schodelné volt, állandó vendégei közé számított a kor legnépszerűbb regényírója, báró Jósika Miklós és a főúri ellenzék két kitűnője, a remek megjelenésű Batthyány Kázmér és a „szellemdús” Telegyi László gróf. A vasárnapi „regélyeken” (vagyis matinékon) a hazai kiválóságok mellett olykor olyan Pesten vendégszereplő zenei nagyságok is bemutatották tehetségüket, mint a világ legjobb alténekesnőjének tartott Marietta Alboni.

A kaszinói és kör rendezvények többségével szemben Fáy háza és P. Horváth Lázár pazar panorámájú Duna-parti lakása nyitva állt a női társaság előtt is, sőt az előbbiben a családiasság szempontját érvényesítve teret adtak olykor a gyerekszínjátszásnak és zenélésnek is.

A másik különcködő választmányi tag, Batthyány Lajos magántitkára, az „irodalom grófjaként” emlegetett regényíró, Kuthy Lajos azonban kizárólagosan férfiak számára nyitotta meg Szarka utcai lakásának fényes fogadótermeit. Szerdai estélyeire, ahol a kulináris élvezetek mellett a csevegés volt a főszerep, ellátogatott a művészvilág és az irodalmi élet minden rendű-rangú képviselője.

A Nemzeti Körnek is helyet adó Horváth-házban, az ugyancsak köri tisztséget viselő Csengery Antalnál ugyancsak férfitársaság gyülekezett estele

– többségükben az irodalom és a politika ifjú reménységei: a már hírneves Petőfi, a francia kultúra és életstílus rajongója, Irinyi József, a drámaíróként kitérni vágyó Czákó Zsigmond, a regényírással (is) érvényesülni kívánó Jókai Mór, Degré Alajos, Pálffy Albert és a fővárosi újdonságokról tudósító, jó humorú Pákh Albert. Pálffy és Pákh Csengerynél töltötte nappalait nagy részét is – mindketten szerkesztősegédek voltak, Csengery

a főnökük, s a lakásában működött lapjának, a *Pesti Hírlap*nak a szerkesztőségi hivatala.

A barátságos eszmecserekkal és vitákkal tarkított összejövetelek (teaestélyeknek is nevezték őket) tehát egyszerű körülmények között zajlottak, s bár a vendéglátás is szerény volt, a társaság nem egyszer a késő éjjeli órákig együtt maradt. A teaestélyek törzsvendégei, az életének önkezeléssel véget vető Czákót leszámítva, nem a kikapcsolódás vagy az otthonosságérzés kedvéért jöttek (naponta össze – önmagukat és egymást formálták, jövődjükre készültek. ■

Fábri Anna irodalom- és kultúrtörténész, PhD, az ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszékének nyugalmazott oktatója